

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

_____ М.А. Лебедзеў
(подпіс)

_____ (дата зацвярджэння)
Рэгістрацыйны № УД-_____/баз.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЭКЗАМЕН ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

Вучэбная праграма для студэнтаў па спецыяльнасцях:

1– 02 03 03 – 01 “Беларуская мова і літаратура. Руская мова і літаратура”,

1– 02 03 03 – 03 “Беларуская мова і літаратура. Сусветная і айчынная культура”

СКЛАДАЛЬНІКІ:

В.В. Шур, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства УА “МДПУ імя І.П. Шамякіна”;

Л.М. Мазуркевіч, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства УА “МДПУ імя І.П. Шамякіна”;

А.У. Сузько, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры літаратуры УА “МДПУ імя І.П.Шамякіна”.

Рэцэнзенты:

В.А. Ляшчынская, доктар філалагічных навук, прафесар, прафесар кафедры беларускай мовы УА “ГДУ імя Ф. Скарыны”;

А.Я. Барсук, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, дацэнт кафедры гісторыі і МВГ УА “МДПУ імя І.П.Шамякіна”.

Рэкамендавана да зацвярджэння:

кафедрай беларускага мовазнаўства УА “Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна”,
праатакол № 4 ад 14 лістапада 2012 г.;

Загадчык кафедры _____ В.В. Шур
(подпіс) (прозвішча)

кафедрай літаратуры УА “Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І.П. Шамякіна”,
праатакол № 5 ад 20 снежня 2012 г.

Загадчык кафедры _____ А.У. Сузько

навукова-метадычным саветам філалагічнага факультэта УА “Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І.П. Шамякіна”,
праатакол № _____ ад _____ 2012 г.

(дата, нумар праатакола)

Старшыня _____ Т.І. Татарынава
(подпіс) (прозвішча)

навукова-метадычным саветам УА “Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І.П. Шамякіна”,
праатакол № _____ ад _____ 2012 г.

(дата, нумар праатакола)

Старшыня _____ М.А. Лебедзеў
(подпіс) (прозвішча)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПСКА

У адпаведнасці з Законамі «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь» (1990, 1998), «Кодэксам Рэспублікі Беларусь аб адукацыі» (2011) адукацыя павінна грунтавацца на нацыянальна-культурнай аснове. З гэтых і іншых дакументаў вынікае неабходнасць якаснай падрыхтокі высокакваліфікаваных спецыялістаў па беларускай мове і літаратуры для агульнаадукацыйнай школы, а таксама для ліцэяў, гімназій, спецыяльных сярэдніх навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь. Будучыя настаўнікі-філолагі павінны набыць трывалыя веды па розных дысцыплінах лінгвістычнага і літаратуразнаўчага цыклаў і выпрацаваць адпаведныя ўменні і навыкі.

Мэта дзяржаўнага экзамена заключаецца не толькі ў праверцы ведаў выпускнікоў, іх падрыхтаванасці да практычнай дзейнасці па спецыяльнасці, але і стымуляванні іх далейшай самастойнай работы. Азначаны экзамен застаецца самым адказным і аўтарытэтным відам праверкі ведаў і навыкаў па беларускай мове і літаратуры. У час падрыхтоўкі да экзамену за адносна кароткі тэрмін студэнт павінен не толькі паўтарыць вывучаны за гады вучобы матэрыял, але і асэнсавана сістэматызаваць яго.

Вопыт падрыхтоўкі настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры прывёў да неабходнасці праводзіць дзяржаўны экзамен па спецыяльнай праграме.

Вучэбны план для філалагічных факультэтаў педагагічных універсітэтаў Рэспублікі Беларусь прадугледжвае аднолькавыя патрабаванні да студэнтаў-выпускнікоў, што складана забяспечыць без спецыяльнай праграмы дзяржаўнага экзамену па беларускай мове і літаратуры, які прадугледжвае выяўленне філалагічнай дасведчанасці і культуры выпускнікоў, ступені іх падрыхтаванасці да работы ў агульнаадукацыйнай школе і іншых навучальных установах (ліцэях, гімназіях). Праграма дзяржаўнага экзамену па беларускай мове і літаратуры павінна ахапіць найбольш важныя тэмы ў галіне айчыннага мовазнаўства і літаратуразнаўства.

У час падрыхтоўкі да дзяржаўных экзаменаў студэнты павінны памятаць аб тым, што неабходна ведаць не толькі факты гісторыі літаратуры, але і асаблівасці трактоўкі іх сучасным літаратуразнаўствам, умець аналізаваць мастацкія творы ў адзінстве зместу і формы, разумець іх эстэтычнае і выхаваўчае значэнне, а таксама дэманстраваць навыкі мастацкага чытання паэтычных твораў пры аналізе айчыннай лірыкі на розных этапах яе гісторыка-літаратурнага развіцця.

Абавязковым павінна быць знаёмства з найбольш значнымі працамі літаратуразнаўцаў па літаратурных напрамках і метадах, з манаграфіямі аб творчасці пісьменнікаў-класікаў. Вельмі пажадана, каб студэнты-выпускнікі добра ведалі найбольш значныя навінкі сучаснай літаратуры, свабодна арыентаваліся ў пытаннях жанрава-стылёвай разнастайнасці сучаснага літаратурнага працэсу.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА

УВОДЗІНЫ

Беларуская мова – нацыянальная мова беларускага народа. Беларуская мова як найважнейшы элемент нацыянальнай культуры і форма яе выражэння.

Беларуская літаратурная мова, яе вусная і пісьмовая разнавіднасці. Нормы беларускай літаратурнай мовы: лексічныя, арфаэпічныя, арфаграфічныя, граматычныя, стылістычныя. Функцыянальныя стылі, іх характарыстыка.

Гістарычныя ўмовы ўтварэння і развіцця беларускай мовы. Старажытная беларуская мова ў Вялікім Княстве Літоўскім. Функцыянаванне беларускай мовы ў час знаходжання беларускіх земляў у складзе Рэчы Паспалітай, абмежаванне сфер яе выкарыстання. Беларусь у складзе Расійскай імперыі. Адносіны царскага ўрада да мовы і культуры беларускага народа.

Развіццё беларускай літаратурнай мовы ў 20-я гг. XX ст.: пашырэнне сфер яе выкарыстання, развіццё функцыянальных стыляў. Дзейнасць тэрміналагічнай камісіі Інбелкульту.

Акадэмік Я.Ф. Карскі – заснавальнік беларускай філалогіі, яго навуковая спадчына.

Беларуская літаратурная мова на сучасным этапе. Закон «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь» (1990, 1998).

ЛЕКСІКАЛОГІЯ І ЛЕКСІКАГРАФІЯ

Лексікалогія як раздзел мовазнаўства.

Слова як моўная адзінка, яго асноўныя прыметы. Лексічнае і граматычнае значэнні слова. Слова і паняцце. Матываваныя і нематываваныя словы. Асноўныя тыпы лексічных значэнняў слова: прамое і пераноснае; свабоднае і несвабоднае (фразеалагічна звязанае, сінтаксічна абумоўленае). Лексіка-семантычныя групы слоў.

Мнагазначнасць слова. Асноўныя тыпы пераносных значэнняў: метафара, метанімія, сінекдаха. Метафары прывычныя (акамянелыя, сцёртыя), агульнамоўныя, аўтарскія (індывідуальна-стылістычныя). Разгорнутыя метафары. Метафары мікра- і макракантэксту.

Амонімы. Адрозненне амонімаў ад мнагазначных слоў. Лексічныя амонімы (поўныя і няпоўныя). Шляхі ўзнікнення лексічных амонімаў. Марфалагічныя амонімы (амаформы). Фанетычныя амонімы (амафоны). Графічныя амонімы (амографы). Паронімы. Міжмоўныя амонімы і паронімы. Стылістычнае выкарыстанне амонімаў і паронімаў. Слоўнікі амонімаў і паронімаў.

Сінонімы. Сувязь сінонімаў з мнагазначнасцю. Семантычныя, стылістычныя і семантыка-стылістычныя сінонімы. Абсалютныя сінонімы (дублеты). Кантэкстуальныя сінонімы. Сінанімічны рад. Шляхі ўзнікнення сінонімаў. Стылістычная роля сінонімаў. Слоўнікі сінонімаў.

Антонімы. Рознакаранёвыя і аднакаранёвыя антонімы. Стылістычнае выкарыстанне антонімаў. Антытэза і аксюмаран. Слоўнікі антонімаў.

Лексіка сучаснай беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечна беларуская і запазычаная лексіка. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай лексікі: індаеўрапейскія, агульнаславянскія, усходнеславянскія і ўласнабеларускія словы. Запазычаныя (іншамоўныя) словы ў беларускай мове, іх прыметы. Запазычаны са славянскіх (рускай, украінскай, польскай і інш.) і неславянскіх моў (грэчаскай, лацінскай, французскай, нямецкай, англійскай, італьянскай і інш.). Семантычнае, фанетычнае і марфалагічнае асваенне запазычаных слоў. Экзатызмы. Варварызмы.

Этымалагічныя слоўнікі. Слоўнікі іншамоўных слоў.

Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання. Дыялектная лексіка. Дыялектызмы, іх тыпы (лексічныя, семантычныя, фанетычныя, граматычныя, словаўтваральныя). Спецыяльная лексіка (тэрміналагічная і прафесійная). Жаргонная лексіка. Аргатызмы.

Стылістычныя разрады лексікі. Стылістычна нейтральная (міжстылявая) лексіка. Стылістычна афарбаваная лексіка: кніжная (навуковыя тэрміны, афіцыйна-справавыя, публіцыстычная і паэтычная лексіка) і гутарковая (размоўная).

Актыўная і пасіўная лексіка. Устарэлыя словы (гістарызмы і архаізмы). Гістарызмы часу, іх стылістычнае выкарыстанне. Тыпы архаізмаў (лексічныя і семантычныя), іх выкарыстанне ў мове. Гістарычныя слоўнікі.

Неалагізмы, шляхі іх узнікнення. Разнаваднасці неалагізмаў (лексічныя і семантычныя). Індывідуальна-аўтарскія неалагізмы (аказіяналізмы).

Лексікаграфія як раздзел мовазнаўства. Энцыклапедычныя і лінгвістычныя слоўнікі (даведнікі). Тыпы лінгвістычных слоўнікаў: аднамоўныя, двухмоўныя і шматмоўныя; тлумачальныя, перакладныя, гістарычныя, этымалагічныя, дыялектныя, тэрміналагічныя, арфаэпічныя, арфаграфічныя, марфемныя; слоўнікі паронімаў, сінонімаў, антонімаў; слоўнікі эпітэтаў; слоўнікі мовы пісьменнікаў; анамастычныя слоўнікі і інш.

Будова слоўнікавага артыкула ў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўніках. Сістэма граматычных і стылістычных памет, тыпы дэфініцый у тлумачальных слоўніках.

Беларускія энцыклапедычныя выданні (універсальныя, галіновыя і персанальныя). «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» ў 12 т., «Беларуская Энцыклапедыя» ў 18 т., «Беларуская мова: Энцыклапедыя», «Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі», «Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя», энцыклапедычныя даведнікі: «Францыск Скарына і яго час», «Янка Купала» і інш.

Лінгвістычныя слоўнікі сучаснай беларускай мовы: «Тлумачальны слоўнікі беларускай мовы» у 5 т. (1977–1984), «Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы» (1999), «Слоўнік беларускай мовы» (1987), «Беларускі арфаграфічны слоўнік» (2009) «Русско-белорусский словарь», «Беларуска-рускі слоўнік», «Гістарычны слоўнік беларускай мовы»,

«Этымалагічны слоўнік беларускай мовы», «Слоўнік мовы Ф. Скарыны», «Слоўнік мовы Янкі Купалы», «Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў» і інш.

Беларускія слоўнікі для школ (тлумачальныя, перакладныя, арфаграфічныя, фразеалагічныя).

З гісторыі беларускай лексікаграфіі. Лексікаграфічная праца Ф. Скарыны, Л. Зізанія, П. Бярынды, І. Насовіча, Я. Янкоўскага і інш. «Словарь белорусского наречия» І. Насовіча (1870). Лексікаграфічная праца ў 20–30-я гг. XX ст. (тэрміналагічныя, перакладныя, дыялектныя слоўнікі).

ФРАЗЕАЛОГІЯ І ФРАЗЕАГРАФІЯ

Фразеалогія як раздзел мовазнаўства. Аб’ём фразеалогіі. Фразеалагізм як адзінка мовы, яго асноўныя асаблівасці (адзінае цэласнае значэнне, устойлівасць, узнаўляльнасць, сінтаксічнае непадзельнасць, эмацыянальна-экспрэсіўная афарбоўка). Фразеалагізм і слова. Фразеалагізм і словазлучэнне.

Тыпы фразеалагізмаў паводле семантычнай злітнасці кампанентаў (зрашчэнні, адзінствы, спалучэнні), адпаведнасць часцінам мовы (назоўнікавыя, прыметнікавыя, дзеяслоўныя, прыслоўныя і інш.), адпаведнасць сінтаксічным адзінкам (адпаведныя словазлучэнню, сказу, спалучэнню), стылістычнай афарбоўцы (міжстылявыя, кніжныя, гутарковыя).

Фразеалогія беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечна беларускія і запазычаныя фразеалагізмы. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай фразеалогіі: агульнаславянскія, усходнеславянскія і ўласнабеларускія фразеалагізмы. Запазычаныя фразеалагізмы. Крыніцы беларускай фразеалогіі.

Фразеаграфія. Фразеалагічныя слоўнікі.

Парэміялогія. Прыказкі (прымаўкі). Крылатыя словы, выслоўі і афарызмы. Устойлівыя параўнанні. Перыфразы. Парэміяграфія. Зборнікі прыказак і прымавак.

Стылістычнае выкарыстанне фразеалагізмаў, устойлівых параўнанняў, прыказак (прымавак), перыфраз і афарыстычных выслоўяў у мове мастацкіх твораў.

ФАНЕТЫКА І АРФАЭПІЯ

Фанетыка як раздзел мовазнаўства. Паняцце гука. Фанетычная сістэма. Асаблівасці фанетычнай сістэмы беларускай мовы. Галосныя і зычныя гукі.

Фаналогія. Паняцце фанемы. Гукі ў моцнай (незалежнай) і слабай (залежнай) пазіцыі.

Галосныя гукі, іх класіфікацыя (паводле ўдзелу губ, спосабу і месца ўтварэння). Пазіцыйныя змены галосных. Пазіцыйныя чаргаванні галосных.

Зычныя гукі. Класіфікацыя зычных (паводле ўдзелу голасу і шуму, спосабу ўтварэння, месца ўтварэння, цвёрдасці і мяккасці). Фанетычнае падаўжэнне і марфалагічнае падваенне зычных.

Прыстаўныя галосныя і зычныя гукі.

Пазіцыйныя змены зычных (асіміляцыя, сцяжэнне і зліццё гукаў, дзеканне і цеканне [d] – [dz’], [m] – [m’]). Пазіцыйныя чаргаванні зычных (звонкіх і глухіх, цвёрдых і мяккіх, свісцячых і шыпячых).

Склад. Тыпы складоў у беларускай мове. Складападзел. Фразы, моўныя такты.

Націск як фанетычны сродак. Націск як сродак размежавання слоў і формаў слоў. Словы з рухомым і нерухомым націскам.

Арфаэпія як раздзел мовазнаўства. Сувязь арфаэпіі з фанетыкай. Арфаэпічныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Вымаўленне націскных і ненаціскных галосных. Вымаўленне зычных і спалучэнняў зычных.

ГРАФІКА І АРФАГРАФІЯ

Графіка як раздзел мовазнаўства. Сувязь графікі з фанетыкай і арфаграфіяй. Алфавіт. Суадносіны літар і гукаў. Ёставыя літары. Абзначэнне мяккасці зычных. Перадача на пісьме гука [j].

Гукавы і складовы прынцыпы беларускай графікі. Адназначныя і двухзначныя літары.

З гісторыі беларускай графікі. Тры графічныя сістэмы ў гісторыі беларускага пісьменства (кірылаўская, лацінская, арабская).

Арфаграфія як раздзел мовазнаўства. Сувязь арфаграфіі з фанетыкай і графікай. Асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі (фанетычны і марфалагічны). Абмежаванасць дыферэнцыйных і традыцыйных напісанняў у беларускай мове.

Напісанні, заснаваныя на фанетычным прынцыпе правапісу. Напісанні, заснаваныя на марфалагічным прынцыпе правапісу. Нарматыўныя граматыкі і арфаграфічныя слоўнікі беларускай літаратурнай мовы.

СЛОВАЎТВАРЭННЕ

Прадмет і задачы словаўтварэння. Марфеміка і дэрывацыя як састаўныя часткі словаўтварэння.

Марфеміка. Марфеміка як вучэнне аб мінімальным значымых частках слова – марфемах.

Марфемная структура слова. Тыпы марфем. Аснова слова і яе тыпы (невыворная і вытворная; аснова словазмянення, формаўтварэння і словаўтварэння; суплетыўныя асновы). Канчатак (флексія), яго роля ў слове. Нулявы канчатак (нулявая флексія).

Корань слова. Варыянты (мадыфікацыі або фанетычныя разнавіднасці) кораня. Свабодныя і звязаныя карані.

Афіксы. Прыстаўка (прэфікс) і суфікс. Нулявы суфікс. Варыянты прыставак і суфіксаў. Словаўтваральныя і формаўтваральныя прыстаўкі і суфіксы. Сінкрэтычныя марфемы. Афіксоіды (прэфіксоіды, суфіксоіды). Постфікс. Словаўтваральныя і формаўтваральныя постфіксы. Конфікс.

Змены ў марфемнай структуры слова: апрошчанне, перараскладанне, ускладненне. Прычыны змен у будове слова. Дээтымалагізацыя.

Дэрывацыя (словаўтварэнне), яе роля ва ўзбагачэнні лексікі беларускай мовы. Утваральная аснова (база) і словаўтваральныя сродкі (фарманты). Паняцце словаўтваральнай мадэлі. Спосабы словаўтварэння. Марфалагічнае (марфемнае) словаўтварэнне (афіксацыя). Спосабы марфалагічнага словаўтварэння: суфіксальны, прыставачны (прэфіксальны), прыставачна-

суфіксальны, постфіксальны, прыставачна-постфіксальны, прыставачна-суфіксальна-постфіксальны, бязафіксны, нульсуфіксальны). Складанне і яго спосабы: асноваскладанне, словаскладанне, складана-суфіксальны спосаб, абрэвіяцыя. Марфалагічна-сінтаксічны спосаб словаўтварэння (субстантывацыя, ад'ектывацыя, адвербіялізацыя). Лексіка-семантычны спосаб словаўтварэння. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя афіксы і спосабы словаўтварэння. Марфемныя і словаўтваральныя слоўнікі.

ГРАМАТЫКА

Граматыка як раздзел мовазнаўства. Марфалогія і сінтаксіс – часткі граматыкі.

МАРФАЛОГІЯ

Марфалогія як граматычнае вучэнне аб слове. Сувязь марфалогіі з раздзеламі мовазнаўства. Паняцце граматычнай катэгорыі, граматычнага значэння і формы. Паняцце словаформы. Паняцце парадыгмы (сукупнасці граматычных формаў слова). Спосабы і сродкі выражэння граматычных катэгорый і значэнняў.

ЧАСЦІНЫ МОВЫ

Часціны мовы як лексіка-граматычныя класы слоў. Прынцыпы выдзялення і размежавання часцін мовы. Сістэма часцін мовы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. Самастойныя і службовыя часціны мовы. Дыскусійныя пытанні класіфікацыі часцін мовы ў навуковай літаратуры. Пераход слоў з адной часціны мовы ў другую.

Назоўнік. Назоўнік як часціна мовы. Катэгарыяльнае (абагульненае) значэнне, марфалагічныя прыметы і сінтаксічная роля. Лексіка-семантычныя групы назоўнікаў. Лексіка-граматычныя групы назоўнікаў: канкрэтныя і абстрактныя, уласныя і агульныя, адушаўлёныя і неадушаўлёныя, асабовыя і неасабовыя, зборныя, рэчыўныя, адзінкавыя.

Граматычныя катэгорыі назоўніка: род, лік, склон.

Катэгорыя роду назоўніка. Вызначэнне роду паводле семантычных і граматычных (марфалагічных, сінтаксічных) прымет. Назоўнікі агульнага роду. Несупадзенне роду некаторых назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Вызначэнне роду запазычаных нескланяльных назоўнікаў і абрэвіятур.

Катэгорыя ліку назоўніка, яе граматычнае выражэнне. Адзіночна-лікавыя і множналікавыя назоўнікі (*singularia tantum* і *pluralia tantum*).

Катэгорыя склону назоўніка. Асноўныя значэнні склонаў. Форма клічнага склону ў беларускай мове.

Скланенне назоўнікаў. Сістэма скланення назоўнікаў у сучаснай беларускай мове. Тыпы скланення. Парадыгма скланення назоўнікаў. Нескланяльныя назоўнікі.

Утварэнне назоўнікаў.

Прыметнік. Прыметнік як часціна мовы. Катэгарыяльнае (абагульненае) значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля. Несамастойнасць катэгорый роду, ліку, склону прыметнікаў, іх залежнасць ад адпаведных катэгорый назоўніка. Лексіка-семантычныя групы прыметнікаў.

Лексіка-граматычныя разрады прыметнікаў. Якасныя прыметнікі іх значэнне і граматычныя асаблівасці. Адносныя прыметнікі, іх значэнне і граматычныя асаблівасці. Прыналежныя прыметнікі, іх значэнне і граматычныя асаблівасці.

Поўныя (членныя), кароткія (нячленныя) і сцягнутыя (усечаныя) формы якасных прыметнікаў, іх выкарыстанне ў сучаснай беларускай мове.

Ступені параўнання якасных прыметнікаў. Простыя (сінтэтычныя) і складаныя (аналітычныя) формы вышэйшай і найвышэйшай ступеняў параўнання. Суплетыўныя формы.

Скланенне прыметнікаў. Утварэнне прыметнікаў.

Лічэбнік. Лічэбнік як часціна мовы. Катэгарыяльнае (абагульненае) значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля. Разрады лічэбнікаў паводле значэння: колькасныя (уласнаколькасныя, зборныя, дробавыя) і парадкавыя лічэбнікі. Разрады лічэбнікаў паводле структуры: простыя, складаныя і састаўныя лічэбнікі. Асаблівасці сінтаксічнай сувязі лічэбнікаў з назоўнікамі Скланенне колькасных і парадкавых лічэбнікаў.

Няпэўна-колькасныя словы.

Займеннік. Займеннік як часціна мовы. Катэгарыяльнае (абагульненае) значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля. Групы займеннікаў паводле суадноснасці з іншымі часцінамі мовы: абагульнена-прадметныя, абагульнена-якасныя, абагульнена-колькасныя. Разрады займеннікаў паводле значэння: асабовыя, зваротныя, прыналежныя, указальныя, азначальныя, пыталныя, адносныя, адмоўныя і няпэўныя. Скланенне займеннікаў.

Дзеяслоў. Дзеяслоў як часціна мовы. Катэгарыяльнае (абагульненае) значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля. Граматычныя катэгорыі дзеяслова: трыванне, стан, лад, асоба; лік і род. Сістэма дзеяслоўных формаў. Спрагальныя і неспрагальныя, зменныя і нязменныя формы.

Інфінітыў як пачатковая (слоўнікавая) форма дзеяслова. Паходжанне інфінітыва. Граматычныя катэгорыі інфінітыва. Суфіксы інфінітыва. Сінтаксічная роля інфінітыва.

Асновы дзеяслова: інфінітыва і цяперашняга (будучага простага) часу. Аснова прошлага часу. Утварэнне дзеяслоўных формаў ад гэтых асноў.

Пераходныя і непераходныя дзеясловы.

Зваротныя дзеясловы. Паходжанне постфікса *-ся* (*-цца, -ца*). Значэнне зваротных дзеясловаў. Дзеясловы, якія ўжываюцца толькі як зваротныя (*reflexiva tantum*).

Катэгорыя стану дзеясловаў. Актыўныя і пасіўныя канструкцыі і іх ужыванне ў мове. Дзеясловы незалежнага стану. Дзеясловы залежнага стану.

Катэгорыя трывання. Сувязь катэгорыі трывання з катэгорыяй часу. Дзеясловы закончанага і незакончанага трывання. Няпарныя (аднатрывальныя) дзеясловы. Дзеясловы са значэннем абодвух трыванняў (двухтывальныя). Суадносныя пары трывання. Спосабы ўтварэння трыванняў. Ступеннае ўтварэнне трывання.

Катэгорыя ладу. Сувязь катэгорыі ладу з катэгорыяй часу. Абвесны

лад. Загадны лад. Утварэнне формаў загаднага ладу. Умоўны лад, яго утварэнне і значэнне. Паходжанне формы ўмоўнага ладу. Ужыванне формы ўмоўнага ладу.

Катэгорыя часу. Сувязь катэгорыі часу з катэгорыямі трывання і ладу. Сістэма часоў: цяперашні, прошлы, будучы. Простая і складаная формы прашлага часу, іх паходжанне.

Катэгорыя асобы. Сувязь катэгорыі асобы з катэгорыямі ладу і часу.

Формы асобы, іх значэнне і ужыванне. Ужыванне асабовых формаў з абагульнена-асабовым і няпэўна-асабовым значэннямі. Безасабовыя дзеясловы, іх семантычныя і граматычныя асаблівасці.

Спражэнне дзеясловаў. Дзеясловы першага і другога спражэння. Рознаспрагальныя дзеясловы. Рэшткі нетэматычнага спражэння (дзеясловы *есці, даць*).

Утварэнне дзеясловаў.

Дзеепрыметнік як форма дзеяслова. Дзеяслоўныя прыметы дзеепрыметніка (катэгорыі стану, трывання, часу; дзеяслоўнае кіраванне назоўнікамі; утварэнне дзеепрыметнікаў ад дзеяслоўных асноў). Адзнакі прыметніка (катэгорыі роду, ліку, склону). Сінтаксічная роля дзеепрыметніка. Поўная і кароткая формы дзеепрыметнікаў.

Дзеепрыметнікі незалежнага і залежнага стану, іх утварэнне.

Асаблівасці ўжывання дзеепрыметнікаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове. Моўныя сродкі для замены пры перакладзе неўласцівых беларускай мове дзеепрыметнікаў.

Дзеепрыслоўе як форма дзеяслова. Дзеяслоўныя прыметы дзеепрыслоўя (катэгорыі трывання, стану; зваротная і незваротная формы; дзеяслоўнае кіраванне назоўнікамі, утварэнне дзеепрыслоўяў ад дзеяслоўных асноў). Прыметы прыслоўя (нязменнасць, прымыканне да дзеяслова). Сінтаксічная роля дзеепрыслоўя. Адноснае абазначэнне часу дзеепрыслоўямі

Дзеепрыслоўі незакончанага і закончанага трывання, іх утварэнне. Асаблівасці ўжывання дзеепрыслоўяў.

Прыслоўе. Прыслоўе як часціна мовы. Катэгарыяльнае (абагульненае) значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля. Разрады прыслоўяў паводле значэння: азначальныя (якасныя, спосабу дзеяння, колькасныя (меры і ступені)) і акалічнасныя (месца, часу, прычыны, мэты). Ступені параўнання якасных прыслоўяў. Утварэнне прыслоўяў ад розных часцін мовы (назоўнікаў, прыметнікаў, лічэбнікаў, займеннікаў, дзеясловаў).

Безасабова-прэдыкатыўныя словы (катэгорыя стану). Катэгарыяльнае (абагульненае) значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля. Лексіка-семантычныя групы безасабова-прэдыкатыўных слоў (стан чалавека, прыроды, ацэнка асяроддзя, маральная і мадальная ацэнка і інш.). Пытанне аб безасабова-прэдыкатыўных словах у лінгвістычнай літаратуры.

Прыназоўнік. Прыназоўнік як службовая часціна мовы, яго функцыі. Разрады прыназоўнікаў паводле паходжання: невытворныя прыназоўнікі; вытворныя прыназоўнікі (адыменныя, адпрыслоўныя, аддзеяслоўныя), іх

адрозненне ад іншых часцін мовы. Разрады прыназоўнікаў паводле структуры: простыя, складаныя і састаўныя прыназоўнікі. Асноўныя значэнні прыназоўнікаў (прасторавае, часовае, прычыннае, аб'ектнае і інш.). Сінаніміка прыназоўнікавых канструкцый. Асаблівасці ўжывання прыназоўнікаў у беларускай мове.

Злучнік. Злучнік як службовая часціна мовы. Разрады злучнікаў паводле паходжання (невыворныя, вытворныя), структуры (простыя, састаўныя), спосабу ўжывання (адзіночныя, паўторныя, парныя) і функцыянальнага значэння (злучальныя, падпарадкавальныя). Злучальныя злучнікі і іх групы (спалучальныя, супастаўляльныя, размеркавальныя). Далучальныя злучнікі. Падпарадкавальныя злучнікі і іх групы (часавыя, прычинныя, мэтавыя, умоўныя, параўнальныя, уступальныя, тлумачальныя, выніковыя). Адрозненне злучнікаў ад злучальных слоў – адносных займеннікаў і займеннікавых прыслоўяў.

Часціца. Часціца як службовая часціна мовы. Разрады часціц паводле паходжання, структуры і функцыі. Часціцы, якія выражаюць сэнсавыя адценні (указальныя, азначальна-ўдакладняльныя, вылучальна-абмежавальныя), мадальныя (сцвярджалыя, адмоўныя, пыталыя, параўнальныя), мадальна-валявыя, эмацыянальна-экспрэсіўныя (клічныя, узмацняльныя) часціцы. Формаўтваральныя і словаўтваральныя часціцы.

Мадальныя словы як асобая часціна мовы. Семантыка, структура і сінтаксічныя асаблівасці мадальных слоў. Разрады мадальных слоў паводле значэння. Пытанне аб мадальных словах у лінгвістычнай літаратуры.

Выклічнік як асобая часціна мовы. Разрады выклічнікаў паводле значэння (эмацыйныя, волевыяўленчыя, моўнага этыкету) і паходжання (невыворныя, вытворныя). Гукапераймальныя словы, іх адрозненне ад выклічнікаў.

СІНТАКСІС

Сінтаксіс як раздзел граматыкі Словазлучэнне і сказ – асноўныя аб'екты сінтаксісу.

Словазлучэнне. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Свабодныя і сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні. Класіфікацыя словазлучэнняў паводле галоўнага слова (іменныя, дзеяслоўныя, прыслоўныя), сэнсавых адносін кампанентаў (аб'ектныя, атрыбутыўныя (азначальныя), акалічнасныя – прасторавыя, часавыя, прычыны, мэты і інш.); структуры (простыя і складаныя).

Віды сінтаксічнай сувязі слоў: дапасаванне (поўнае і няпоўнае); кіраванне (прыдзеяслоўнае, прыйменнае, прыадвербіяльнае; прыназоўнікавае і беспрыназоўнікавае; слабае і моцнае); прымыканне. Сродкі выражэння сувязі. Асаблівасці беларускага кіравання.

Сказ. Сказ як сінтаксічная адзінка. Асноўныя адзнакі сказа: сэнсавая і інтанацыйная закончанасць, прэдыкатыўнасць, граматычная аформленасць, мадальнасць. Адрозненне сказа ад словазлучэння і слова.

Тыпы сказаў паводле адносін да рэчаіснасці (сцвярджалыя і адмоўныя).

Тыпы сказаў паводле мэты выказвання (апавядальныя, пыталныя і пабуджальныя), іх граматычнае афармленне, асаблівасці інтанацыі.

Тыпы сказаў паводле эмацыйнай афарбоўкі (клічныя і няклічныя).

Тыпы сказаў паводле наяўнасці галоўных (двухсастаўныя і аднасастаўныя) і даданых (развітыя і неразвітыя) членаў сказа, наяўнасці і адсутнасці членаў сказа (поўныя і няпоўныя).

Ускладненыя і няўскладненыя сказы. Словы-сказы (нячленныя сказы).

Тыпы сказаў паводле структуры (простыя і складаныя).

Просты сказ. Двухсастаўныя сказы. Граматычная аснова (прэдыкатыўнае ядро) двухсастаўнага сказа. Галоўныя і даданыя члены сказа.

Дзейнік. Спосабы выражэння дзейніка. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дзейніка.

Выказнік. Тыпы выказніка (просты, састаўны, складаны). Просты дзеяслоўны выказнік, яго выражэнне. Састаўны іменны і дзеяслоўны выказнікі. Выражэнне выказальнага слова ў іх. Звязка, іх тыпы ў іменным і дзеяслоўным выказніках. Складаны выказнік.

Дапаўненне. Прыдзеяслоўнае (прамае і ўскоснае), прыіменнае, прыадвербіяльнае дапаўненні, іх выражэнне.

Азначэнне. Дапасаванае азначэнне, яго выражэнне. Недапасаванае азначэнне, яго выражэнне рознымі часцінамі мовы.

Прыдатак як разнаваднасць дапасаванага азначэння. Значэнні прыдаткаў. Адзіночны і развіты (разгорнуты) прыдатак.

Акалічнасці. Віды акалічнасцей (месца, часу, прычыны і інш.) і спосабы іх выражэння.

Сказы з параўнальнымі канструкцыямі. Дзве сэнсавыя разнавіднасці параўнальных зваротаў: вобразныя параўнальныя звароты і параўнальна-раўналежныя звароты. Спосабы выражэння параўнання.

Сказы з аднароднымі членамі. Паняцце аднароднасці і неаднароднасці членаў сказа. Сувязь аднародных членаў пры дапамозе злучнікаў (спалучальных, супраціўных, размеркавальных) і без злучнікаў. Аднародныя і неаднародныя азначэнні, адрозненне іх. Абагульняльныя словы пры аднародных членах сказа.

Сказы з адасобленымі членамі. Паняцце адасоблення. Адабленыя азначэнні (дапасаваныя і недапасаваныя), прыдаткі, дапаўненні. Адабленыя ўдакладняльныя члены сказа.

Сказы з пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі. Пабочныя кампаненты сказа, іх значэнне і функцыя. Устаўныя канструкцыі, іх функцыя ў сказе. Падабенства і адрозненне пабочных і ўстаўных канструкцый.

Зваротак. Спосабы выражэння зваротка. Адзіночныя і разгорнутыя звароткі. Адрозненне зваротка ад вакатыўнага сказа.

Аднасастаўныя сказы. Структура аднасастаўных сказаў. Віды аднасастаўных сказаў: пэўна-асабовыя, няпэўна-асабовыя і абагульнена-асабовыя сказы; безасабовыя і інфінітыўныя сказы; намінатыўныя сказы.

Вакатыўныя сказы. Назоўны тэмы (назоўны ўяўлення). Адрозненне гэтых канструкцый ад намінатыўных сказаў і зваротка.

Няпоўныя сказы. Тыпы няпоўных сказаў (рэплікі дыялогу, часткі складаных сказаў, кантэкстуальныя і сітуацыйныя сказы). Эліптычныя сказы.

Складаны сказ. Паняцце складанага сказа. Структура складанага сказа. Сродкі сувязі частак у складаным сказе. Тыпы складаных сказаў: злучнікавыя (складаназлучаныя і складаназалежныя) і бяззлучнікавыя; складаныя сказы з рознымі відамі сувязі. Пераходныя выпадкі паміж злучэннем і падпарадкаваннем у складаным сказе.

Складаназлучаны сказ. Агульная характарыстыка складаназлучанага сказа. Сувязь частак у складаназлучаным сказе пры дапамозе злучнікаў (спалучальных, супраціўных, размеркавальных). Выражэнне розных сэнсавых адносін паміж часткамі складаназлучанага сказа. Адно тыпныя і разна тыпныя часткі ў складаназлучаным сказе. Складаназлучаныя сказы з далучальнай сувяззю.

Складаназалежны сказ. Паняцце складаназалежнага сказа. Сродкі сувязі даданай часткі з галоўнай (злучнікі, злучальныя словы, інтанацыя, суадносіны выказнікаў галоўнай і даданай частак і інш.). Роля ўказальных слоў у галоўнай частцы. Размежаванне злучнікаў і злучальных слоў. Класіфікацыя даданых частак (сказаў): дзейнікавыя, выказнікавыя, дапаўняльныя, азначальныя, акалічнасныя (месца, часу, умовы, прычыны, мэты, уступкі (уступальныя), спосабу дзеяння, меры і ступені, параўнальныя), даданыя выніку і супастаўляльныя. Даданыя далучальныя.

Складаназалежны сказ з некалькімі даданымі. Сузалежнае і паслядоўнае падпарадкаванне. Разнавіднасці сузалежнага падпарадкавання (аднароднае і неаднароднае). Змешанае падпарадкаванне.

Бяззлучнікавы складаны сказ, яго характарыстыка. Бяззлучнікавыя сказы з адна тыпнымі і разна тыпнымі часткамі, сэнсавыя адносіны ў гэтых сказах.

Складаны сказ з рознымі відамі сувязі (камбінаваны), яго характарыстыка. Выдзяленне яго структурных частак паводле актуальнага членення сказа. Разнавіднасці складаных сказаў з рознымі відамі сувязі.

Парцэляцыя як сінтаксічная з'ява. Стылістычная роля парцэляцыі.

Асноўныя адзінкі і формы арганізацыі звязнай мовы. Тэкст і складаныя формы звязнай мовы. Перыяд, яго структура, сродкі сувязі частак.

Складанае сінтаксічнае цэлае (звышфразовае адзінства) як адна з формаў звязнай мовы. Паслядоўная, паралельная і змешаная сувязь сказаў у складаным сінтаксічным цэлым. Сродкі аб'яднання сказаў у звышфразавых адзінствах.

Абзац як сродак структурнай і сэнсавай арганізацыі тэксту. Функцыі абзаца (сэнсавая, эмацыйная, кампазіцыйная, выдзяляльная).

Чужая мова (чужаслоўе). Паняцце чужой мовы. Асноўныя спосабы перадачы чужой мовы: простая (прамая), няўласна-простая і ўскосная мова. Сказ з простаю мовай як двухчленная канструкцыя. Структурныя разнавіднасці простаю мовы: маналог, дыялог, палілог; уключаная простая мова і інш. Цытаты. Няўласна-простая мова як адначленная канструкцыя, яе сінтаксічная і стылістычная роля.

ПУНКТУАЦЫЯ

Пунктуацыя як сістэма знакаў прыпынку. Роля пунктуацыі ў афармленні пісьмовай мовы. Асновы пунктуацыі (сэнсавая, граматычная, інтанацыйная). Віды знакаў прыпынку (раздзяляльныя, выдзяляльныя). Спалучэнне знакаў прыпынку. Нарматыўныя і факультатыўныя знакі прыпынку. Варыянтныя знакі прыпынку.

УВОДЗІНЫ Ў МОВАЗНАЎСТВА. АГУЛЬНАЕ МОВАЗНАЎСТВА

Прырода і сутнасць мовы. Функцыі мовы. Паняцце пра метамову. Мова і грамадства. Сацыялінгвістыка і яе найважнейшыя задачы. Мова і мысленне. Мова як знакавая сістэма. Маўленчая дзейнасць, мова і маўленне. Сістэма і структура мовы. Асноўныя раздзелы мовазнаўства.

Метады даследавання мовы і прынцыпы іх класіфікацыі. Традыцыйныя метады вывучэння мовы: апісальны, супастаўляльны і гістарычны. Найноўшыя метады даследавання мовы: квантытатыўны, псіхалінгвістычны, дыстрыбуцыйны, кампанентнага аналізу.

Асноўныя класіфікацыі моў свету: генеалагічная, марфалагічная, арэальная, функцыянальная (сацыялінгвістычная).

Спосабы (сродкі) выражэння граматычных значэнняў у мовах свету: сінтэтычныя і аналітычныя. Паняцце пра сінтэтычны і аналітычны лад мовы.

З гісторыі мовазнаўства. Гістарычныя перадумовы мовазнаўства як навука. Параўнальна-гістарычнае мовазнаўства. Роля В. Гумбальта, А. Шлейхера, Г. Штэйнталя, А.А. Патабні, І.А. Бадуэна дэ Куртэнэ, П.Ф. Фартунатава ў развіцці агульналінгвістычнай тэорыі. Младаграматычны кірунак у мовазнаўстве. Ф. дэ Сасюр як заснавальнік сучаснай тэарэтычнай лінгвістыкі. Структуралізм у мовазнаўстве. Развіццё ўсходнеславянскага мовазнаўства ў XX ст.

ГІСТАРЫЧНАЯ ГРАМАТЫКА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Вакалізм старажытнай агульнаўсходнеславянскай мовы, параўнане яго з вакалізмам сучаснай беларускай мовы. Кансанантызм старажытнай агульнаўсходнеславянскай мовы, параўнанне яго з кансанантызмам сучаснай беларускай мовы.

Палаталізацыйныя змены заднеязычных (першая, другая, трэцяя палаталізацыі) і паходжанне гістарычных чаргаванняў [г]:[ж], [к]:[ч], [х]:[ш] (*лягу – ляжым, рука – зручны, страх – страшыць*), [г]:[з'], [к]:[ц], [х]:[с'] (*крыга – крызе, рака – рацэ, страха – страсе*).

Гістарычныя чаргаванні [д]:[с'], [т]:[с'] (*кладу – класці, мяту – месці*) і іх паходжанне.

Гістарычныя чаргаванні зычнага з нулём гука (*кладу – клала, пляту – пляла, ціск – ціснуць, кідаць – кінуць*) як вынік спрашчэння груп зычных.

Гістарычныя чаргаванні зычных як вынік змены зычнага ці групы зычных пад уплывам наступнага [j]:[д]:[дж] (*агарод – агароджа*), [т]:[ч] (*плата – плачу*), [г]:[ж] (*лягу – ляжу*), [к]:[ч] (*плакаць – плачу*), [з]:[ж] (*рэзаць – рэжу*), [с]:[ш] (*пісаць – пішу*), [ск]:[шч] (*паласкаць – палашчу*),

[ст]:[шч] (*рост – вырошчваць*), [б’]:[бл’] (*рабіць – раблю*), [м]:[мл’] (*корм – кармлю*) і інш.

Поўнагалоссе і яго паходжанне.

Рэдукаваныя [ъ], [ь] і іх лёс. Вынікі страты рэдукаваных у вакалізме: узнікненне бегласці галосных, прыстаўныя і ўстаўныя галосныя, чаргаванне [ро]:[ры], [ло]:[лы], [ле(ля)]:[лі], узнікненне варыянтаў кораня (*замок – адамкнуць*), прыназоўнікаў (*з намі – са мною*), прыставак (*збіраць – сабраць, адбіраць – адабраць*), суфіксаў (*кубак – кубкі*).

Страта рэдукаваных і змены ў кансанантызме: узнікненне новых груп зычных, спрашчэнне груп зычных ([ждн], [здн], [з(с)тв], [лтв], [рвш], [рдц], [лнц], [рнч], [стл], [стн] і інш.), страта канцавога [л], змена [в] на [ў] і [л] на [ў], зацвярдзенне губных на канцы слова і перад наступным зычным, прыпадабненне цвёрдых зычных да мяккіх, свісцячых да шыпячых, шыпячых да свісцячых, звонкіх да глухіх, глухіх да звонкіх, узнікненне падоўжаных зычных і інш.

Фанетычныя змены, не звязаныя са стратаю рэдукаваных: пераход [э(е)] у [о]; лёс [ʰ], паходжанне акання, яго тыпы ў сучасных народных гаворках, дзеканне і цеканне, зацвярдзенне шыпячых, [ц] і [р], прыстаўныя зычныя.

Тыпы скланення ў старажытнай усходнеславянскай мове. Змены ў старажытнай сістэме скланення назоўнікаў і ўтварэнне сучаснай сістэмы скланення.

Паходжанне (утварэнне) складаных лічэбнікаў (*адзінаццаць – дзевятнаццаць, дваццаць, трыццаць, пяцьдзсят – восемдзсят, дзвесце, трыста, чатырыста, пяцьсот – дзевяцьсот, паўтара, абодва*).

Тэматычнае і нетэматычнае спражэнні дзеясловаў. Лёс нетэматычнага спражэння.

БЕЛАРУСКАЯ ДЫЯЛЕКТАЛОГІЯ

Дыялектная мова і літаратурная мова – дзве формы існавання нацыянальнай мовы. Адзінства беларускай дыялектнай мовы ў асноўных лексіка-граматычных катэгорыях. Сувязь паміж рознымі ўзроўнямі дыялектнай мовы і іх узаемная абумоўленасць.

Групоўка беларускіх гаворак. Асноўныя прынцыпы, на якіх заснавана групоўка (этнагенетычны і культурна-гістарычны).

Фанетычныя, марфалагічныя, сінтаксічныя і лексічныя рысы паўночна-ўсходняга і паўднёва-заходняга дыялектаў беларускай мовы.

Сярэднебеларускія (пераходныя) і палескія гаворкі, тэрыторыя пашырэння і іх моўныя асаблівасці.

Роля беларускіх гаворак у фарміраванні сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Лінгвістычная геаграфія. Тыпы лінгвістычных атласаў. «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы», «Лексічны атлас беларускіх народных гаворак», іх змест і значэнне ў вывучэнні беларускай дыялектнай мовы.

Дыялектная лексікаграфія і фразеаграфія.

ПАРАЎНАЛЬНАЯ ГРАМАТЫКА УСХОДНЕСЛАВЯНСКІХ МОЎ

Усходнеславянскія мовы, іх месца сярод індаеўрапейскіх. Агульная характарыстыка развіцця ўсходнеславянскіх моў.

Спецыфічныя асаблівасці гукавой сістэмы мовы ўсходніх славян у параўнанні з агульнаславянскай і стараславянскай.

Параўнальная характарыстыка фанетычнай сістэмы сучасных усходнеславянскіх моў. Спецыфічныя фанетычныя асаблівасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай і ўкраінскай.

Гістарычная агульнасць марфалагічнай сістэмы ўсходнеславянскіх моў. Марфалагічныя адрозненні ва ўсходнеславянскіх мовах (на матэрыяле ўсіх часцін мовы).

Сінтаксічныя адрозненні ва ўсходнеславянскіх мовах (на прыкладзе словазлучэння, простага і складанага сказаў).

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЫ

Францыск Скарына – выдатны беларускі першадрукар і асветнік XVI ст., яго роля ў развіцці беларускай мовы і культуры. Мова старажытных беларускіх летапісаў.

Кнігадрукаванне на Беларусі ў другой палове XVI – пачатку XVII стст. (друкарская дзейнасць Сымона Буднага, Васіля Цяпінскага, Івана Фёдарова, Пятра Мсціслаўца, братоў Мамонічаў), яго роля ў развіцці беларускай літаратурнай мовы.

Мова старажытных беларускіх справавых тэкстаў.

Роля В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа ў развіцці сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

«Беларуская граматыка для школ» Б. Тарашкевіча (1918) і яе роля ў нармалізацыі беларускай літаратурнай мовы.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Асноўная літаратура

1. Беларуская граматыка: у 2-х ч. Ч.1. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск, 1985.
2. Беларуская граматыка: у 2-х ч. Ч.2. Сінтаксіс / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск, 1986.
3. Беларуска-рускі слоўнік: звыш 15000 слоў / уклад. І.Л. Капылоў, І.Я. Ялынцава. – Мінск: Современная школа, 2011. – 400 с.
4. Белорусско-русский словарь: более 15000 слов / сост. Е.Н. Анисим, О.В. Мицкевич. – Минск: Современная школа, 2011. – 352 с.
5. Беларускі арфаграфічны слоўнік / Нац. акад. навук беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Л.П. Кунцэвіч, І.У. Кандраценя; пад рэд. А.А. Лукашанца. – Мінск: Беларус. навука, 2009. – 695 с.
6. Бурак, Л.І. Пунктуацыя беларускай мовы / Л.І. Бурак; 3-е выд. – Мінск, 1982.
7. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя / Л.І. Бурак. – Мінск, 1987.
8. Камароўскі, Я.М. Сучасная беларуская арфаграфія / Я.М. Камароўскі. – Мінск, 1985.
9. Камароўскі, Я.М. Сучасная беларуская мова / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней і інш.; 2-е выд. – Мінск, 1995.
10. Крывіцкі, А.А. Практыкум па фанетыцы беларускай мовы / А.А. Крывіцкі, А.І. Падлужны. – Мінск, 1989.
11. Крывіцкі, А.А. Фанетыка беларускай мовы / А.А. Крывіцкі. – Мінск, 1984.
12. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / АН Беларусі, Інстытут мовазнаўства імя Я.Коласа. – Мінск, 1994.
13. Лепешаў, І.Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы / І.Я. Лепешаў. – Мінск, 1998.
14. Ляшчынская, В.А. Сучасная беларуская мова: фразеалогія: вучэб. дапам. / В.А. Ляшчынская. – Мінск, 2010.
15. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. 2-е выд., стэр. – Мінск: Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2010. – 144 с.
16. Рагаўцоў, В.І. Гісторыя мовазнаўства / В.І. Рагаўцоў. – Магілёў, 2005.
17. Рагаўцоў, В.І. Агульнае мовазнаўства / В.І. Рагаўцоў. – Магілёў, 2006.
18. Старасценка, Т.С. Стылістыка тэксту / Т.С. Старасценка. – Мінск, 2007.
19. Сучасная беларуская літаратурная мова: Лексікалогія. Фанетыка. Арфаграфія. 3-е выд. – Мінск, 1993.
20. Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія. – Мінск, 1997.
21. Сучасная беларуская літаратурная мова: Практычныя заняткі. 3-е

выд. – Мінск, 1995.

22. Сямешка, Л.І. Курс беларускай мовы / Л.І. Сямешка, І.Р. Шкраба, З.І. Бадзевіч. – Мінск, 1996.

23. Шкраба, І. Лексікалогія: тэарэтычна-практычны курс / І. Шкраба. – Мінск, 2012.

24. Шуба, П.П. Сучасная беларуская мова: Марфалогія. Марфалогія / П.П. Шуба. – Мінск, 1987.

25. Шумчык, Ф.С. Марфалагічная стылістыка беларускай мовы / Ф.С. Шумчык. – Мінск, 2007.

26. Шумчык, Ф.С. Сінтасічная стылістыка беларускай мовы / Ф.С. Шумчык. – Мінск, 2008.

27. Юргелевіч, П.Я. Курс сучаснай беларускай мовы з гістарычнымі каментарыямі / П.Я. Юргелевіч. – Мінск, 1974.

28. Янкоўскі, Ф.М. Сучасная беларуская мова / Ф.М. Янкоўскі. – Мінск, 1984.

29. Янкоўскі, Ф.М. Беларуская фразеалогія / Ф.М. Янкоўскі. – Мінск, 1981.

30. Яўневіч, М.С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М.С. Яўневіч, П.У. Сцяцко. – Мінск, 2006.

Дадатковая літаратура

31. Абабурка, М.В. Стылістычна абмежаваныя словы ў мове беларускай мастацкай літаратуры / М.В. Абабурка. – Мінск, 1981.

32. Абабурка, М.В. Сучасны літаратурна-мастацкі расповед / М.В. Абабурка, В.М. Саўчанка. – Магілёў, 2011.

33. Абабурка, М.В. Беларускаяе слова і яго вывучэнне / М.В. Абабурка. – Мінск, 1986.

34. Анічэнка, У.В. Мовы ўсходніх славян / У.В. Анічэнка. – Мінск, 1989.

35. Анічэнка, У.В. Марфалогія ўсходнеславянскіх моў: Назоўнік. Дзеяслоў. Прыслоўе / У.В. Анічэнка. – Мінск, 1973.

36. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская мова / Л.І. Бурак; 2-е выд. – Мінск, 1985.

37. Валгіна, Н.С. Теорыя тэкста: учебн. пособие / Н.С. Валгіна. – М., 2003.

38. Выгонная, Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія / Л.Ц. Выгонная. – Мінск, 1991.

39. Германовіч, І.К. Беларускія мовазнаўцы / І.К. Германовіч. – Мінск, 1985.

40. Малажай, Г.М. Лабараторныя працы па сучаснай беларускай мове / Г.М. Малажай, Т.М. Кананенка. – Мінск, 1999.

41. Малажай, Г.М. Сучасная беларуская мова: Слова. Перыфраза. Фразеалагізм / Г.М. Малажай. – Мінск, 1992.

42. Плотнікаў, Б.А. Беларуская мова ў сістэме славянскіх моў / Б.А. Плотнікаў. – Мінск, 1999.

43. Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс / Т.Р. Рамза. – Мінск, 2006.
44. Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэбна-метадычны комплекс / Т.Р. Рамза. – Мінск, 2008.
45. Трофимович, Т.Г. Сравнительно-историческая грамматика русского и белорусского языков: курс лекций / Т.Г. Трофимович. – Минск, 2006.
46. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск, 1989.
47. Сцяцко, П.У. Праблемы нормы, культуры мовы / П.У. Сцяцко. – Гродна, 1998.
48. Сцяцко, П.У. Праблемы лексічнага нармавання беларускай мовы / П.У. Сцяцко. – Гродна, 1999.
49. Шакун, Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства / Л.М. Шакун. – Мінск, 1995.
50. Шакун, Л.М. Словаўтварэнне / Л.М. Шакун. – Мінск, 1978.
51. Шубадзёрава, А.М. Чужое маўленне: стылістычны разбор / А.М. Шубадзёрава. – Магілёў, 2010.

Слоўнікі

52. Анамастычны слоўнік твораў Якуба Коласа. – Мінск, 1990.
53. Арашонкава, Г.У. Кароткі слоўнік беларускай мовы / Г.У. Арашонкава, В.П. Лемцюгова. – Мінск, 1994.
54. Арашонкава, Г.У. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: Слоўнік-даведнік / Г.У. Арашонкава, В.П. Лемцюгова. – Мінск, 1991.
55. Арашонкава, Г.У. Слоўнік цяжкасцей беларускай мовы / Г.У. Арашонкава, В.П. Лемцюгова. – Мінск, 1987.
56. Бардовіч, А.М. Марфемны слоўнік беларускай мовы; 2-е выд. / А.М. Бардовіч, Л.М. Шакун. – Мінск, 1989.
57. Бардовіч, А.М. Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы / А.М. Бардовіч, М.М. Круталевіч, А.А. Лукашанец. – Мінск, 2006.
58. Бардовіч, А.М. Школьны марфемны слоўнік беларускай мовы / А.М. Бардовіч, Л.С. Мормыш, Л.М. Шакун. – Мінск, 2006.
59. Беларуская-рускі слоўнік: у 2-х т. – Мінск, 1988–1989.
60. Беларускі арфаграфічны слоўнік / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Л.П. Кунцэвіч, І.У. Кандраценя; пад рэд. А.А. Лукашанца. – Мінск, 2009.
61. Беларуская мова: Энцыклапедыя / пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск, 1994.
62. Беларуская Энцыклапедыя: у 18 т.; Т.1–11. – Мінск, 1993–2000.
63. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы; 3-е выд. / склад. Ф.М. Янкоўскі. – Мінск, 1992.
64. Булыка, А.М. Слоўнік іншамоўных слоў: у 2-х т. / А.М. Булыка. – Мінск, 1999.
65. Гаўрош, Н.В. Слоўнік эпітэтаў беларускай мовы / Н.В. Гаўрош. –

Мінск, 1998.

66. Гаўрош, Н.В. Фразеалагічны слоўнік для сярэдняй школы / Н.В. Гаўрош, І.Я. Лепешаў, Ф.М. Янкоўскі. – Мінск, 1973.

67. Гістарычны слоўнік беларускай мовы. Вып. 1–24. – Мінск, 1982–2009.

68. Грабчыкаў, С.М. Слоўнік паронімаў беларускай мовы / М.С. Грабчыкаў. – Мінск, 1994.

69. Грабчиков, С.М. Межъязыковые омонимы и паронимы / С.М. Грабчиков. – Минск, 1980.

70. Клышка, М.К. Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў; 2-е выд. / М.К. Клышка. – Мінск, 1993.

71. Лазоўскі, У.М. Слоўнік антонімаў беларускай мовы: Канкрэтныя выпадкі ўжывання / У.М. Лазоўскі. – Мінск, 1994.

72. Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2-х т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск, 1993.

73. Лепешаў, І.Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў. Ч.1. / І.Я. Лепешаў. – Мінск, 1981; Ч.2, 1993.

74. Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2-х т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск, 2008.

75. Малажай, Г.М. Беларуская перыфраза / Г.М. Малажай. – Мінск, 1974.

76. Насовіч, І.І. Слоўнік беларускай мовы / І.І. Насовіч. – Мінск, 1983.

77. Пазнякоў, М.П. Слоўнік эпітэтаў беларускай літаратурнай мовы / М.П. Пазнякоў. – Мінск, 1988.

78. Рагаўцоў, В.І. Слоўнік пра камічнае: мовазнаўчы аспект / В.І. Рагаўцоў. – Магілёў, 2010.

79. Разам, асобна, праз злучок: даведнік / склад. Н.Д. Бандарэнка, І.Л. Капылоў, Т.М. Маракуліна; пад рэд. А.А. Лукашанца. – Мінск, 2012.

80. Руска-беларускі слоўнік: у 3-х т. – Мінск, 1996.

81. Санько, З. Малы беларуска-рускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем / З. Санько. – Мінск, 1991.

82. Слоўнік беларускай мовы: Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтуюцыя. Словазмяненне. – Мінск, 1987.

83. Слоўнік мовы Янкі Купалы. – Мінск, 1997–1999. – Т.1–2.

84. Слоўнік мовы Ф. Скарыны: у 3-х т. – Мінск, 1977–1994.

85. Старычонак, В.Дз. Слоўнік амонімаў беларускай мовы / В.Дз. Старычонак. – Мінск, 1991.

86. Сцяцко, П.У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У. Сцяцко, М.Ф. Гуліцкі, Л.А. Антанюк. – Мінск, 1990.

87. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: 2-е выд. – Мінск, 1999.

88. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5-ці т. / пад рэд. К.К. Атраховіча. – Мінск, 1977–1984.

89. Фразеалагічны слоўнік мовы твораў Якуба Коласа. – Мінск, 1993.

90. Францыск Скарына і яго час: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск, 1988.
91. Шуба, П.П. Тлумачальны слоўнік беларускіх прыназоўнікаў / П.П. Шуба. – Мінск, 1993.
92. Шкраба, І. Крынічнае слова: Беларускія прыказкі і прымаўкі / І. Шкраба, Р. Шкраба. – Мінск, 1987.
93. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск, 1978–2010. – Т. 1–10.
94. Янкоўскі, Ф.М. Беларуская фразеалогія: Фразеалагізмы, іх значэнне, ужыванне / Ф.М. Янкоўскі. – Мінск, 1968.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ ПА БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

СТАРАЖЫТНЫ ПЕРЫЯД У ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Постаці **Кірылы Тураўскага** і **Еўфрасінні Полацкай** у беларускай літаратуры старажытнага перыяду.

Ф. Скарына як прадстаўнік эпохі Адраджэння. Яго літаратурная спадчына. Значэнне дзейнасці Ф.Скарыны ў беларускай літаратуры і кнігадрукаванні.

Жыццёвы і творчы шлях **М.Гусоўскага**. Месца “Песні пра зубра” ў творчай спадчыне паэта. Актуальнасць гучання твора. Вобраз М.Гусоўскага ў беларускім літаратуразнаўстве і мастацкай літаратуры.

С.Будны і **В.Цяпінскі** як паслядоўнікі Ф.Скарыны. Іх жыццёвы лёс, літаратурная, перакладчыцкая і выдавецкая дзейнасць.

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА ХІХ СТАГОДДЗЯ

Жыццё і творчасць **Яна Баршчэўскага**. “Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях”, фальклорна-міфалагічныя вобразы ў творы.

Роля паэм “**Энеіда навыварат**” і “**Тарас на Парнасе**” ў станаўленні беларускай літаратурнай традыцыі. Мастацкае выяўленне беларускага жыцця ХІХ ст. у паэмах. Праблема аўтарства “Тараса на Парнасе”. Ідэйны змест твора.

Жыццёвы і творчы шлях **В.Дуніна-Марцінкевіча**. Камедыя “Пінская шляхта” – гісторыя напісання, асаблівасці творчай задумы, сатырычныя вобразы шляхты і царскіх бюракратаў, асаблівасці мовы арыгінала. П’еса “Залёты” – навізна і рэалістычнасць вобразаў.

Лёс і светапогляд **Кастуся Каліноўскага**. Публіцыстыка К.Каліноўскага на старонках першай беларускай газеты “Мужыцкая праўда”. Верш “Марыська чарнаброва галубка мая...” як заповіт К.Каліноўскага беларускаму народу. Вобраз К.Каліноўскага і паўстанне 1863 года ў беларускай літаратуры.

Францішак Багушэвіч. Лёс. Асоба. Творчы воблік. Сацыяльная скіраванасць лірыкі Ф.Багушэвіча. Маральны кодэкс лірычнага героя зб. “Дудка беларуская”, “Смык беларускі”. Проза Ф.Багушэвіча: ідэйна-мастацкі змест, праблематыка, характары.

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ

Жыццёвы лёс і творчае аблічча **Цёткі**. Педагагічныя праблемы і іх мастацкае выяўленне ў публіцыстычных артыкулах і апавяданнях для дзяцей. Цётка як аўтар “Першага чытання для дзетак-беларусаў”. Вобраз Цёткі ў рамане В.Коўтун “Крыж міласэрнасці”.

Жыццёвы і мастакоўскі лёс **Я.Купалы**. Зборнік “Жалейка”. Адкрыццё ў вершах духоўнага свету беларуса. Паглыбленне агульначалавечых матываў у зб. “Гусяр”. Характарыстыка духоўнай шматграннасці лірычнага героя зборніка “Шляхам жыцця. Трагізм светаадчування Я. Купалы ў паэзіі 20-х гадоў, яго праяўленне ў зб. “Спадчына”.

Роля Я.Купалы ў развіцці беларускай драматургіі. Аб’ектыўныя і

суб'ектыўныя прычыны прыходу Я.Купалы ў драматургію. Праблематыка, вобразы камедыі “Паўлінка”.

“Раскіданае гняздо”. Асноўны канфлікт п’есы. Вобразы сям’і Зяблікаў як сацыяльна-псіхалагічная характарыстыка беларусаў. Сімволіка ў п’есе. Псіхалагізм, філасофская заглыбленасць твора. Жанравыя асаблівасці драмы.

Сцэнічны лёс п’есы “Тутэйшыя”. Праблематыка твора. Вобраз Мікіты Зносака, сродкі раскрыцця характару персанажа.

Паэтычны эпас **Я.Коласа**. Творчая гісторыя паэмы “Новая зямля”, яе аўтабіяграфічная аснова, праблематыка, жанрава-стылёвыя асаблівасці, ідэйна-мастацкі змест, сэнс назвы. Лірычная і эпічная плыні ў паэме, шматпланавасць сюжэта і кампазіцыі.

Творчая гісторыя паэмы “Сымон-музыка”. Праблематыка, адметнасць жанравай формы, сувязь з фальклорам, міфатворчасць у творы. Спалучэнне рамантычнага і рэалістычнага пачаткаў. Месца і значэнне паэмы ў развіцці беларускай літаратуры.

Гісторыя стварэння, праблематыка і мастацкія асаблівасці трылогіі Я.Коласа “На ростанях”. Псіхалагічная глыбіня, напружанасць духоўнага жыцця і вышыня інтэлекту цэнтральнага персанажа – Андрэя Лабановіча. Сюжэт і кампазіцыя трылогіі. Стыль трылогіі, моўна-стылёвыя плыні, сатырычнае і гумарыстычнае ў ёй. Роля партрэта ў характарыстыцы вобразаў. Майстэрства мастацкай дэталі, яе роля ў стварэнні раманых характараў.

Ідэйна-эстэтычная адметнасць паэзіі **А.Гаруна**. Зборнік “Матчын дар”. Гуманістычны пафас лірыкі А. Гаруна. Багацце паэтычных інтанацый – адметнасць лірыкі.

Жыццёвы шлях і эстэтычныя погляды **М.Багдановіча**. Сцвярджэнне грамадзянскай ролі мастацтва (вершы “Мае песні”, “Песняру”, апавяданне “Музыка”). Праблема мастацтва ў “Апокрыфе” і “Апавяданні аб іконніку і залатару...”, сувязь гэтых твораў з дыскусіяй 1913 г. Мастацкая трактоўка катэгорыі “прыгожага”. (Вобраз мадонны як ідэал красы ў творчасці паэта (вершы “У вёсцы”, “Вераніка”, апавяданні “Мадонна”, “Шаман”). Літаратуразнаўчыя артыкулы (“Забыты шлях”, “За тры гады”, “Глыбы і слаі”).

Вацлаў Ластоўскі – грамадскі дзеяч, навуковец і даследчык гісторыі роднага краю. Адкрыццё тэмы гістарычнага мінулага беларусаў (“Ізяслаў”, “Князеўна Рагнеда”, “Сож і Дняпро” і інш.). Гістарычны лёс беларусаў на старонках аповесці “Лабірынты”. Умоўна-фантастычны свет твора. Сэнс назвы аповесці.

Творчыя пошукі **М.Гарэцкага** на пачатку ХХ ст. Праблема духоўнага станаўлення нацыянальнай інтэлігенцыі ў прозе М.Гарэцкага 20-х гадоў. Трагічнае бачанне рэальнасці пісьменнікам.

Жыццёвы і творчы шлях **З.Бядулі**. Пачатак літаратурнай дзейнасці. Рэалістычны і рамантычны накірункі развіцця прозы З.Бядулі. Метафарычнасць, шматзначнасць, асацыятыўнасць зборніка “Абразкі”. Вобраз лірычнага героя.

Жыццёвы лёс і творчая біяграфія **А.Мрыя**. “Запіскі Самсона Самасуя” як першая спроба стварэння сатырычнага рамана ў беларускай літаратуры. Праблематыка і стылёвыя асаблівасці твора.

Рамантычны пафас творчасці **М.Чарота**. “Паэма “Босыя на вогнішчы””: яе жанравая адметнасць. Мастацка-стылявыя асаблівасці паэмы (аратарскі пафас, вобразы сімволіка-рамантычнага гучання, багацце рытміка-меладыйнага малюнка).

Наватарскі характар творчасці **У.Дубоўкі** 20-х гадоў. У.Дубоўка як лідэр літаратурнага згуртавання “Узвышша”. Патрыятычны пафас лірыкі. Вобраз Беларусі ў вершах. Паэтычная трылогія У.Дубоўкі (“Кругі”, “Штурмуецца будучыні аванпосты”, “І пурпуровых ветразей узвівы”): праблематыка, жанрава-кампазіцыйныя асаблівасці.

Месца і роля **Я.Пушчы** ў літаратурным працэсе 20-х гадоў.

Асноўныя матывы і вобразы паэзіі **У.Жылкі**. Эвалюцыя паэтычнага светапогляду: ад імажынізму да філасофскага асэнсавання, прарочых абагульненняў і экзістэнцыяльных высноў.

ЛІТАРАТУРНЫ ПРАЦЭС 30-50-Х ГАДОЎ XX СТАГОДДЗЯ

Ідэйна-тэматычныя і жанравыя асаблівасці беларускай прозы 30-х гадоў. Мастацкі вопыт П.Галавача, Б.Мікуліча, М.Гарэцкага, М.Зарэцкага, К.Чорнага і інш.

Развіццё беларускай драматургіі ў 30-я гады. Вопыт В.Гарбацэвіча, В.Шашалевіча К.Чорнага, К.Крапівы і інш.

Жыццёвы і творчы лёс **М.Гарэцкага** ў 30-я гады. Творчая гісторыя рамана “Віленскія камунары”. Вопыт хранікальна-дзённікавай аўтабіяграфічнай прозы. Сімволіка і алегорыя ў “Скарбах жыцця”.

К.Крапіва – сатырык, байкапісец, драматург. Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка. Праблематыка і ідэйна-тэматычны змест баек К.Крапівы. Драматургічнае майстэрства К.Крапівы ў жанры сатырычнай камедыі (“Хто смяецца апошнім”, “Мілы чалавек”, “Брама неўміручасці”).

Майстэрства **К.Чорнага**-псіхолога ў прозе 20-х гадоў. Жанр апавядання ў творчай спадчыне Кузьмы Чорнага. Філасофская праблематыка і ліра-эпічная аснова твораў К.Чорнага 20-х гадоў. Проза К.Чорнага 30-х гадоў. Раман “Трэцяе пакаленне” і яго ацэнка беларускім літаратуразнаўствам. К.Чорны як заснавальнік шматпланавага рамана.

Творчая біяграфія **К.Чорнага** перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Новы ўзровень асэнсавання праблемы гістарычнага лёсу беларускага народа ў раманых “Вялікі дзень”, “Пошукі будучыні”, “Млечны шлях”, аповесці “Скіп’еўскі лес”. Маральна-філасофскі змест твораў К.Чорнага перыяду вайны.

Супярэчнасці часу ў кантэксце творчых пошукаў **П.Броўкі**. Асаблівасці паэзіі 30-50-х гадоў. Публіцыстычна-дэкларацыйны пафас як вызначальна-стылёвая рыса лірыкі паэта (зб. “А дні ідуць”). Паглыбленне псіхалагічнага, філасофска-аналітычнага пачатку ў лірыцы 60-70-х гадоў (зб. “Калі ласка”, “І ўдзень, і ўночы”).

Жыццёвы і творчы шлях **М.Лынькова**. Гуманістычны пафас і

рамантызм апавяданняў 20-х гадоў. Падзеі Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці М.Лынькова: праблематыка, тыпаж і жанравыя асаблівасці апавяданняў зб. “Астап” і рамана “Векапомныя дні”. Творчыя дасягненні і мастацкія пралікі раманіста ў творы.

Мастацкае асэнсаванне трагізму вайны ў творчасці **А.Куляшова**. Баладны характар лірыкі А.Куляшова ваеннага часу. Трагедыйныя аспекты народнага жыцця ў паэме “Сцяг брыгады”. Канкрэтна-рэалістычнае і абагулена-сімвалічнае ў творы.

Праблема мастака і мастацтва ў творчасці А.Куляшова (“Мая Бесядзь”, “Апошняя кніга”, “Да паэзіі”, “Маналог”, “Варшаўскі шлях” і інш.). Матыў мастацкай праўды як адзін з вызначальных у творчасці А.Куляшова.

Мастацкі вопыт А.Твардоўскага ў куляшоўскай канцэпцыі жыцця і творчасці.

Паэтычны эпас А.Куляшова 60-70-х гадоў. Асаблівасці выяўлення грамадзянскай пазіцыі А.Куляшова ў цыкле вершаў “Маналог” і “Новай кнізе”. Праблема памяці і яе вырашэнне ў маральна-этычным плане. (“Цунамі”). Жанравая адметнасць паэмы “Далёка да акіяна”.

Матывы, стыль і вобразы паэзіі **М.Танка** давераснёўскай пары. Заходнебеларуская рэчаіснасць праз прызму паэтычнага самавыяўлення мастака. Абагулена-рамантычны, фальклорна-легендарны, канкрэтна-рэалістычны тып у творчасці М.Танка 30-х гадоў.

Творчая біяграфія М.Танка 60-80-х гадоў. Роздум паэта аб эстэтычным прызначэнні мастацтва. Паглыбленне грамадзянскіх і гуманістычных пачуццяў. Філасафізм лірыкі М.Танка. Умоўна-вобразная асацыятыўнасць. Духоўная і культурная спадчына свету ў мастацкім асэнсаванні М. Танка.

ЛІТАРАТУРНЫ ПРАЦЭС 60–80-Х ГГ. XX СТАГОДДЗЯ

Традыцыйнае і наватарскае ў змесце “Палескай хронікі” **І. Мележа**. Лёс народа праз драматызм эпохі. Новыя падыходы ў мастацкім асвятленні праблемы калектывізацыі. Нетрадыцыйнасць трактоўкі вобразаў. Паняцце “раман-народ” (А.Адамовіч), яго асноўныя рысы: шматпланавасць, хранікальнасць, шматгеройнасць, вобразна-стылявая поліфанія, пафас народнасці.

Майстэрства **Я. Брыля**-апавядальніка. Праблемы, тыпаж, канфлікты ў апавяданнях 50-60-х гадоў. Запісныя кніжкі Я.Брыля і іх месца ў літаратурным працэсе 60-х гадоў. Малыя жанравыя формы апавядання – замалёўкі, абразкі, эцюды, мініяцюры ў мастацкім вопыце Я.Брыля.

“Птушкі і гнёзды” Я.Брыля як кніга “адной маладосці”. Роля аўтабіяграфічнага матэрыялу ў мастацкай сістэме твора. Навізна ідэйнага зместу і актуальнасць праблематыкі. Вобраз Алеся Руневіча як ідэястваральны і сюжэтна-кампазіцыйны цэнтр твора. Жанрава-стылёвая непаўторнасць рамана.

Асаблівасці выяўлення нацыянальнага характару ў аповесці Я.Брыля “Ніжнія Байдуны”. Багацце і непаўторнасць народных тыпаў. Сэнсавое і стылёвае шматгалоссе твора. Смехавая культура аповесці. Вобраз апавядальніка і яго месца ў сюжэтна-мастацкай фактуры твора.

Наватарскі характар і гістарычнае значэнне кнігі А.Адамовіча, Я.Брыля, У.Калесніка ў кнізе “Я з вогненнай вёскі”. Філасофска-аналітычны змест аўтарскіх каментарыяў у кнізе. Народны погляд на вайну.

Жыццёвы лёс і літаратурная біяграфія **Васіля Быкава**. В.Быкаў як пісьменнік "акопнай праўды".

Аповесці В.Быкава “Знак бяды” і “Аблава” як мастацкая эпопея народнага гераізму і пакут. Праблема здрадніцтва і асаблівасць яе мастацкага раскрыцця ў аповесцях В.Быкава. Дынаміка часу, асаблівасці яго праяўлення ў сюжэце твораў

Апавяданне ў творчай біяграфіі В.Быкава 80-90-х гадоў. Прычыны звароту пісьменніка да жанру апавядання. Багацце тыпаў і вобразаў у творах В.Быкава 80-90-х гадоў.

Мастацкі свет паэзіі **У. Караткевіча**. Гісторыя праз прызму рамантычнага светабачання. Біблейскія матывы і вобразы, антычная культура, помнікі нацыянальнай культуры ў сістэме вобразна-эстэтычных арыенціраў паэта.

“Каласы пад сярпом тваім” У. Караткевіча як гістарычны раман. Праблема суаднесенасці гістарычнага факта і мастацкага вымыслу ў творы. Шматпраблемнасць рамана. Вобраз Алеся Загорскага як мастацкае ўвасабленне нацыянальнага героя. Рэалістычнае і рамантычнае ў творы.

Мастацкі свет **А.Пысіна**. Месца ваеннай тэматыкі ў лірыцы А.Пысіна. Балада ў кантэксце творчых пошукаў паэта. Гераічнае праз прызму трагічна-будзённага. Адметнасць паэтычнага вобраза ў лірыцы А.Пысіна.

Вопыт **І.Шамякіна**-раманіста: актуальнасць праблематыкі, сюжэтная дынаміка, шырыня ахопу рэчаіснасці 40-60-х гадоў (ад рамана “Глыбокая плынь” да пенталогіі “Трывожнае шчасце”). Пераасэнсаванне ваенных падзей у прозе 70-80-х гадоў (“Гандлярка і паэт”, “Шлюбная ноч”, “Вазьму твой боль”). Духоўнае аблічча творчай інтэлігенцыі ў прозе І.Шамякіна апошніх дзесяцігоддзяў.

Эвалюцыя духоўнага свету лірычнага героя ў творчасці **П.Панчанкі**. Рамантычны характар лірыкі 30-х гадоў. Глыбіня і драматызм унутранага свету лірычнага героя ў вершах ваеннага часу. Крытычныя матывы ў лірыцы паэта 50-60-х гадоў. Публіцыстычнасць і палемічнасць як вызначальныя рысы паэзіі П.Панчанкі 70-80-х гадоў. Духоўная культура, прыныцыповасць поглядаў і ацэнак лірычнага героя ў вершах апошніх год жыцця.

Драматургічнае майстэрства **А.Макаёнка**-камедыёграфа. Камедыя “Выбачайце, калі ласка” як значнае дасягненне беларускай драматургіі 50-60-х гадоў. Узбагачэнне драматургам сатырычнага тыпажу і жанравай прыроды беларускай камедыі канца 60-70-х гадоў: трагікамедыі “Зацюканы апостал”, “Трыбунал”. Камедыя-памфлет у мастацкай практыцы А.Макаёнка (“Кашмар”). А.Макаёнак і тэатр імя Янкі Купалы.

Рэгіянальныя матывы і вобразы ў паэзіі **Р.Барадуліна**. Міфалогія як светапоглядны падмурак мастацкай сістэмы Р. Барадуліна. Вобраз маці як скразны ў ідэйна-мастацкім кантэксце паэзіі. Духоўная эвалюцыя лірычнага героя. Біблейскія матывы і вобразы ў сістэме ідэйна-мастацкай вобразнасці

паэзіі Р.Барадуліна на пераломе стагоддзяў.

Тэматычныя і жанрава-стылёвыя пошукі **Н.Гілевіча** ў жанры верша. Фальклорныя матывы ў паэзіі. Ідэйны змест і мастацкае напаяненне вобраза Бацькаўшчыны. Пошукі Н.Гілевіча ў жанры актавы, элегіі, оды, публіцыстычнага звароту і інш. Н.Гілевіч як паэт сатырычнага светабачання.

Жанравая спецыфіка рамана ў вершах Н. Гілевіча “Родныя дзеці”. Панарама народнага жыцця ў творы. Вобраз лірычнага героя ў кантэксце вобразнай сістэмы твора. Стыхія народнага слова ў паэтычным кантэксце рамана.

. Асноўныя этапы жыццёвага і творчага лёсу **М. Стральцова**. Багацце ўнутранага свету персанажаў прозы. Вобразна-паэтычны змест лірыкі. Настраёнасць – адметная рыса паэзіі М.Стральцова. Фальклорныя матывы і вобразы. Інтэлектуальна-філасофскі пачатак паэзіі М.Стральцова. Творчыя пошукі аўтара ў жанры эсэ і крытычнага артыкула.

Трагічнае і гераічнае: спосабы яго мастацкага асэнсавання ў прозе 60-70-х гадоў. Трагізм абставін і грані гераічнага ў апавесцях І.Пташнікава “Тартак”, “Найдорф”, Б.Сачанкі “Апошнія і першыя”, А.Адамовіча “Хатынская апавесць”. Вобразна-эстэтычная спецыфіка выяўлення трагічнага аблічча вайны ў апавесці В.Казько “Суд у Слабадзе”.

СУЧАСНЫ ЛІТАРАТУРНЫ ПРАЦЭС

Мастацка-мемуарная, дакументальная проза ў кантэксце літаратурнага працэсу канца ХХ–ХХІ ст.ст. Гулагаўская тэматыка ў дакументальна-мастацкай прозе 80-90-х гг. (Ф.Аляхновіч, С.Грахоўскі, А.Адамовіч і інш.).

Тэндэнцыі рамантызацыі і інтэлектуалізацыі ў беларускай гістарычнай прозе. Традыцыі У.Караткевіча і мастацкі вопыт Л.Дайнекі, К.Тарасава, А.Бутэвіча, А.Наварыча і інш. Айчынная гісторыя перыяду Полацкага княства і Вялікага княства Літоўскага ў мастацкім спасціжэнні Л. Дайнекі. Спецыфіка адлюстравання беларускай мінуўшчыны ў творчасці У.Арлова. Міф і яго мастацкая функцыя ў раманах В.Іпатавай.

Постчарнобыльская рэальнасць у прозе 80-90 гадоў. Жанр апавядання і яго магчымасці ў плане асэнсавання трагічнай чарнобыльскай рэчаіснасці (“Ільвы” І.Пташнікава, “Бляха” А.Федарэнкі). Праблема духоўнага здрабнення асобы ў апавесцях В.Казько “Выратуй і памілуй нас, чорны бусел” і В.Карамазова “Краем белага шляху”.

Асаблівасці развіцця беларускай паэзіі на сучасным этапе: філасафізм і асацыятыўнасць мыслення. (М.Танк, Р.Барадулін, М.Стральцоў, А.Разанаў і інш.). Тэндэнцыя да абвастрэння публіцыстычнага пачатку (Н.Гілевіч, Р.Барадулін, А.Вярцінскі і інш.). Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў вобразна-паэтычным свеце сучаснай паэзіі. Традыцыйнае і наватарскае ў жанравай сістэме і страфічнай арганізацыі сучаснага верша. Жанрава-стылёвыя пошукі сучасных паэтаў у развіцці паэтычнага эпасу.

Заходнебеларуская рэчаіснасць у мастацкім асэнсаванні беларускай прозы. Характар і спосабы адлюстравання заходнебеларускага жыцця ў творчасці Я.Брыля. Наватарскі падыход да асэнсавання традыцыйнай праблемы ў творах В.Адамчыка і Г.Далідовіча. Пошукі сучаснай прозай

новых жанравых і стылёвых магчымасцей у асэнсаванні заходнебеларускай рэчаіснасці.

Развіццё беларускай драматургіі 80-90-х гг. Пашырэнне жанрава-стылёвага дыяпазону, змястоўнасць і разнастайнасць канфліктнай асновы, вастрэня праблематыкі. Творчыя адкрыцці М.Матукоўскага, А.Петрашкевіча, С.Кавалёва, П.Васючэнкі, У.Бутрамеева і інш.

Месца і роля ў беларускай драматургіі А.Дударова. Маральна-этычная праблематыка п'ес "Выбар", "Парог", "Вечар". Ваенная тэма ў мастацкай інтэрпрэтацыі А.Дударова ў драме "Радавыя". Асаблівасці канфлікту ў п'есе А.Дударова "Злом". Нацыянальная гісторыя сцэнічнай мовай – п'есы А.Дударова "Чорная панна Нясвіжа", "Купала" і інш.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Асноўная літаратура

1. Анталогія даўняй беларускай літаратуры. XI – першая палова XVIII ст.; пад рэд. В. Чамярыцкага. – Мінск, 2003.
2. Беларуская літаратура: XI–XX стагоддзі: дапам. для шк., ліцэяў, гімназій, ВНУ / А.І. Бельскі, У.Г. Кароткі, П.І. Навуменка і інш. – 2-е выд., дапрац. – Мінск, 2001.
3. Беларускія пісьменнікі і літаратурны працэс 20–30-х гадоў. – Мінск, 1985.
4. Беларускія пісьменнікі: біябібліягр. слоўнік: у 6 т. – Мн., 1992–1995.
5. Бельскі, А. І. Сучасная беларуская літаратура: станаўленне і развіццё творчых індывідуальнасцяў (80—90-я гг.): дапам. для настаўнікаў / А.І. Бельскі. – Мінск, 1997.
6. Бельскі, А. Сучасная літаратура Беларусі: дапам. для настаўнікаў / А. Бельскі. — Мінск, 2000.
7. Гарэцкі, М.І. Гісторыя беларускае літаратуры / М.І. Гарэцкі. – Мінск, 1992.
8. Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд / Пад рэд. М.А. Лазарука, А.А. Семяновіча. – Мінск, 1985
9. Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: У 4 т. / Нац. акад. навук Беларусі. Ін-т літ. імя Я. Купалы. — Мн., 1999—2003. — Т. 1: 1901—1920; — Т. 2: 1921—1941; — Т. 3: 1941—1965; — Т. 4, кн. 1: 1966—1985; кн. 2: 1986—2000.
10. Гісторыя беларускай літаратуры: XIX — пачатак XX ст.: / Пад агул. рэд. М. А. Лазарука, А. А. Семяновіча. – 2-е выд., дапрац. – Мн., 1998.
11. Гісторыя беларускай літаратуры: XX стагоддзе: 20—50-я гг.: / Пад агул. рэд. М. А. Лазарука, А. А. Семяновіча. 2-е выд., дапрац. – Мінск, 2000.
12. Гісторыя беларускай савецкай літаратуры: 1941—1980 / Пад агул. рэд. М. А. Лазарука і А. А. Семяновіча. – Мінск, 1983.
13. Лойка А. А. Гісторыя беларускай літаратуры: Дакастрычніцкі перыяд: У 2 ч. / А.А. Лойка. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мінск, 1989. — Ч. 2.
14. Лойка, А.А. Старабеларуская літаратура / А.А. Лойка. – Мінск, 2001.
15. Мішчанчук, М. І., Беларуская літаратура XX ст.: вучэб. дапам. / М.І. Мішчанчук, І.С. Шпакоўскі І. С. – Мінск, 2001.

Дадатковая літаратура

16. Адамовіч, А. “Браму скарбаў сваіх адчыняю...” / А.Адамовіч. — Мінск, 1980.
17. Адамовіч, А. М. Маштабнасць прозы: Урокі творчасці Кузьмы Чорнага / А.М. Адамовіч. — Мінск, 1972.
18. Андраюк, С. Чалавек на зямлі: Нарыс творчасці І. Пташнікава /

С. Андраюк. — Мінск, 1987.

19. Арабей, Л. Стала песняй у народзе: Жыццё і творчасць Цёткі / Л. Арабей. — 2-е выд., дап. і дапрац. — Мінск, 1998.

20. Арочка, М. Максім Танк: Жыццё ў паэзіі / М. Арочка. — Мінск, 1984.

21. Афанасьеў, І. Чарнобыльскае светаадчуванне ў сучаснай беларускай літаратуры / І. Афанасьеў. — Мінск, 2001.

22. Багдановіч, І. Э. Авангард і традыцыя: Бел. паэзія на хвалі нац. Адраджэння / І. Э. Багдановіч. — Мінск, 2001.

23. Бечык, В. Шлях да акіяна: Кн. пра паэзію А. Куляшова / В. Бечык. — Мінск, 1981.

24. Бугаёў, Д. Вернасць прызначэнню: Творчая індывідуальнасць І. Мележа / Д. Бугаёў. — Мінск, 1977.

25. Бугаёў, Д. Зброяй сатыры, зброяй праўды / Д. Бугаёў. — 2-е выд., выпр. і дап. — Мінск, 2004.

26. Бугаёў Д. Максім Гарэцкі / Д. Бугаёў. — 2-е выд., выпр. і дап. — Мінск, 2003.

27. Бугаёў Д. Паэзія Максіма Танка / Д. Бугаёў. — 2-е выд., выпр. і дап. — Мінск, 2003.

28. Бугаёў Д. Праўда і мужнасць таленту: Выбранае / Д. Бугаёў. — Мінск, 1995.

29. Бугаёў Д. Уладзімір Дубоўка: Кн. пра паэта / Д. Бугаёў. — Мінск, 2005.

30. Бярозкін Р. Аркадзь Куляшоў: Нарыс жыцця і творчасці / Р. Бярозкін. — Мінск, 1978.

31. Бярозкін, Р. Свет Купалы. Звенні: Літ. крытыка: Выбр. / Р. Бярозкін. — Мінск, 1981.

32. Бярозкін, Р. Чалавек напрудвесні: Расказ пра Максіма Багдановіча / Р. Бярозкін. — Мінск, 1986.

33. Васючэнка, П. В. Беларуская літаратура XX стагоддзя і сімвалізм / П. В. Васючэнка. — Мінск, 2004.

34. Васючэнка, П. В. Драматургічная спадчына Янкі Купалы / П. В. Васючэнка. — Мінск, 1994.

35. Васючэнка, П. Сучасная беларуская драматургія / П. Васючэнка. — Мінск, 2000.

36. Верабей, А. Абуджаная памяць: Нарыс жыцця і творчасці У. Караткевіча / А. Верабей. — Мінск, 1997.

37. Верабей, А. Уладзімір Караткевіч: Жыццё і творчасць / А. Верабей. — 2-е выд., дапрац. і выпраўл. — Мінск, 2005.

38. Гарадніцкі, Я. А. Думка і вобраз: Праблема інтэлектуалізму ў сучас. беларус. Лірыцы / Я. А. Гарадніцкі. — Мінск, 1986.

39. Гарэлік, Л. Зямля дала мне права: Станаўленне творчай індывідуальнасці Р. Барадуліна / Л. Гарэлік. — Мінск, 1983.

40. Гніламёдаў, У. В. Янка Купала: Жыццё і творчасць / У. В. Гніламёдаў. — Мінск, 2002.

41. Гніламёдаў, У. Иван Мележ: Нарыс жыцця і творчасці / У. Гніламёдаў. — Мінск, 1984.
42. Драздова, З. У. Творчасць А. Мрыя і А. Калюгі: Стылявыя асаблівасці / З.У. Драздова. — Мінск, 1997.
43. Жураўлёў, В. П. Якуб Колас і паэтыка беларускага рамана / В.П. Жураўлёў. — 2-е выд., выпр. і дап. — Мінск, 2004.
44. Каваленка, В. Иван Шамякін: Нарыс жыцця і творчасці / В. Каваленка. — Мінск, 1980.
45. Казбярुक, У. М. Светлай волі зычны звон: А. Гарун / У.М. Казбярук. — Мінск, 1991.
46. Калеснік, У. Ветразі Адысея: У. Жылка і рамантыч. традыцыя ў бел. паэзіі / У. Калеснік. — Мінск, 1977.
47. Калеснік, У. Максім Танк: Нарыс жыцця і творчасці / У. Калеснік. — Мінск, 1981.
48. Калеснік, У. Янка Брыль: Нарыс жыцця і творчасці / У.Калеснік. — Мінск, 1990.
49. Канэ, Ю. Як паветра і хлеб: Жыццёвы і творчы шлях Я. Брыля / Ю. Канэ. — Мінск, 1988.
50. Кісліцына, Г. Алесь Разанаў: Праблема мастацкай свядомасці / Г. Кісліцына. — Мінск, 1997.
51. Козіч, В. І. Чалавек і прырода ў сучаснай беларускай прозе / В.І. Козіч. — Мінск, 1998.
52. Колас, Г. Аўтографы Андрэя Макаёнка / Г. Колас. — Мінск, 1992.
53. Конан, У. Святло паэзіі і цені жыцця: Лірыка М. Багдановіча / У. Конан. — Мінск, 1991.
54. Лаўшук, С. Кандрат Крапіва і беларуская драматургія / С. Лаўшук. — 2-е выд. — Мінск, 2002.
55. Лецка, Я. Характэрна і боль жыцця: Нарыс творчасці В. Адамчыка / Я. Лецка. — Мінск, 1985.
56. Лявонава, Е. А. Агульнае і адметнае: Творы беларус. пісьменнікаў ХХ ст. у кантэксце сусветнай літаратуры / Е.А. Лявонава. — Мінск, 2004.
57. Максімовіч, В. А. Шыпшынавы край: Старонкі бел. літ. 20—30-х гг. ХХ ст.: Дапам. для наст. / В.А. Максімовіч. — Мінск, 2002.
58. Максімовіч, В. А. Эстэтычныя пошукі ў беларускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя: Дапам. для студэнтаў філал. фак. ВНУ / В.А. Максімовіч. — Мінск, 2000.
59. Мальдзіс, А. Жыцце і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча: Партр. пісьменніка і чалавека / А. Мальдзіс. — Мінск, 1990.
60. Марціновіч, А. А. Шляхам праўды: Выбр. старонкі бел. літ. у святле сённяшняга дня: Дапам. для настаўніка / А.А. Марціновіч. — Мінск, 1994.
61. Мельнікава, З. П. “На горне душы...”: Творчасць З. Бядулі і бел. літ. першай трэці ХХ ст. / З.П. Мельнікава. — Брэст, 2001.
62. Мікуліч, М. У. Максім Танк і сучасная беларуская лірыка / М.У. Мікуліч. — Мінск, 1994.
63. Мішчанчук, М. І. Беларуская савецкая паэзія 20—30-х гадоў /

М.І. Мішчанчук. — Мінск, 1988.

64. Мішчанчук, М. І. Ёсць у паэта свой аблог цалінны: Жанрава-стылявая разнастайнасць сучас. беларус. Лірыкі / М.І. Мішчанчук. — Мінск, 1992.

65. Мушынскі, М. Нескароны талент: Праўдзівая гісторыя жыцця і творчасці М. Зарэцкага / М. Мушынскі. — 2-е выд. — Мінск, 2005.

66. Навуменка, І. Змітрок Бядуля / І. Навуменка. — 2-е выд. — Мінск, 2004.

67. Навуменка, І. Я. Якуб Колас: Нарыс жыцця і творчасці / І.Я. Навуменка — 2-е выд., са змяненнямі. — Мінск, 2003.

68. Русецкі, А. Уладзімір Караткевіч: Праз гісторыю ў сучаснасць / А. Русецкі. — Мінск, 2000.

69. Сабалеўскі, А. В. Кандрат Крапіва: Постаць і творы / А.В. Сабалеўскі. — 2-е выд., дапрац. і дап. — Мінск, 2003.

70. Сачанка, Б. Сняцца сны аб Беларусі: Літ.-крытыч. арт. / Б. Сачанка — Мінск, 1990.

71. Сіненка, Г. Ніл Гілевіч: Нарыс творчасці / Г. Сіненка. — Мінск, 1981.

72. Стральцоў, М. Загадка Багдановіча / М. Стральцоў. — Мінск, 1969.

73. Тычына, М. Кузьма Чорны: Эвалюцыя мастацкага мыслення / М. Тычына. — 2-е выд., выпр. і дап. — Мінск, 2004.

74. Усікаў, Я. Андрэй Макаёнак: Нарыс жыцця і творчасці / Я. Усікаў. — Мінск, 1984.

75. Чыгрын, І. П. Паміж былым і будучым: Проза Максіма Гарэцкага / І.П. Чыгрынаў. — 2-е выд., выпр. — Мінск, 2003.

76. Шамякіна, Т. І. Беларуская класічная літаратурная традыцыя і міфалогія / Т.І. Шамякіна. — Мінск, 2001.

77. Шынкарэнка, В. К. Нястомных пошукаў дарога: Праблемы паэтыкі сучас. бел. гістарычнай прозы / В.К. Шынкарэнка. — Мінск, 2002.

78. Янка Купала: Энцыкл. давед. — Мінск, 1986.

79. Янушкевіч, Я. Неадменны сакратар Адраджэння: В. Ластоўскі / Я. Янушкевіч. — Мінск, 1995.